

CÀPSULA 5.

ESTRATÈGIES DE PAU A CATALUNYA

Càpsules per
la justícia global

CÀPSULA 5.

ESTRATÈGIES DE PAU A CATALUNYA

Publicat i coordinat per
Servei Civil Internacional

Autoria
Cécile Barbeito Thonon
(Escola Cultura de Pau)

Correcció lingüística
Sara Gil Ribas

Disseny i maquetació
Mireia Serrano

Lloc i data de publicació
Barcelona, setembre de 2020

En col·laboració amb

 escola de
cultura de pau

Amb el suport de

Ajuntament de
Barcelona

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

Llicència

Objectius d'aprenentatge

Es pot dir que hi ha pau a Catalunya? D'acord amb el concepte de pau com un horitzó sempre perfectible, quins serien els principals reptes per a tenir una situació més pacífica a Catalunya? Aquest material vol reflexionar sobre quins són aquests principals reptes per la pau a la Catalunya actual, clarificar-ne algun concepte relacionat i responsabilitzar-se amb les estratègies de pau que podem emprendre des de la ciutadania.

CONEIXEMENTS

- Comprendre algunes de les similituds i de les diferències entre el conflicte i la polarització.
- Conèixer les implicacions que té el diàleg.

HABILITATS

- Apostar pel pensament crític i la controvèrsia.
- Escoltar l'Altre.

ACTITUDS

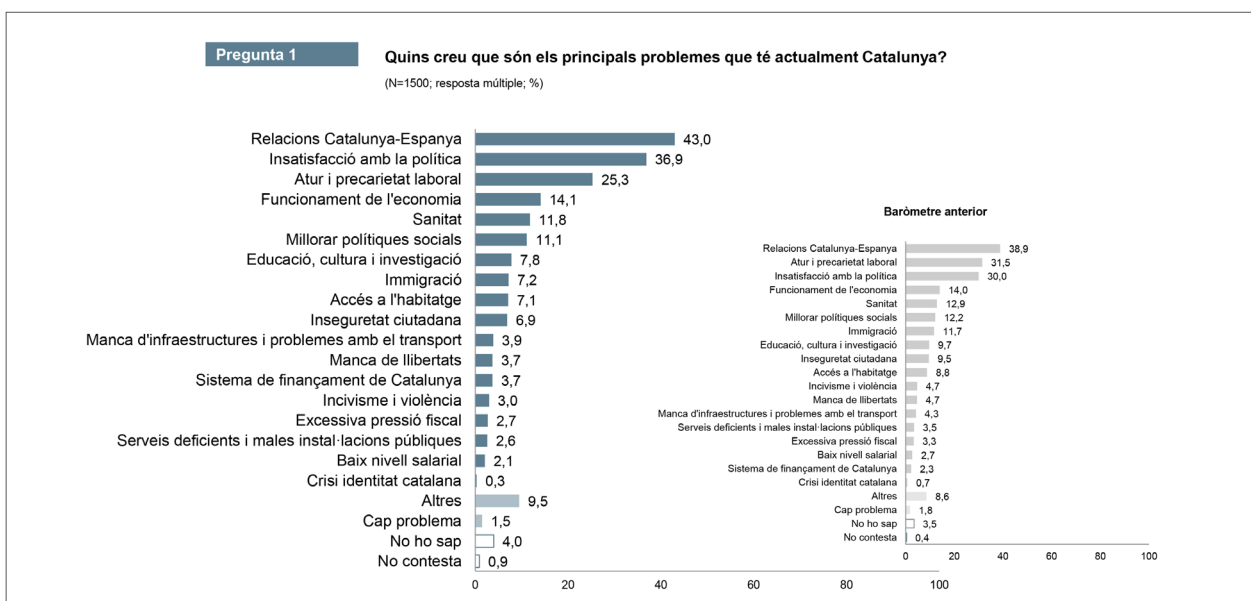
- Prendre mesures per mitigar els propis biaixos en un diàleg.
- Empatitzar amb l'Altre.
- Saber definir els límits personals de la noviolència, i argumentar quines accions considero violentes o noviolentes.

A què ens referim quan parlem d'Estratègies de Pau a Catalunya?

La pau és un concepte canviant, que pot variar d'un context a un altre i que evoluciona a mida que van progressant les societats. Tal com s'ha dit a la Càpsula 1 sobre Cultura de Pau, a cada context i a cada moment pot ser pertinent definir unes prioritats o unes altres.

Però quines són les prioritats actuals del treball per la pau a Catalunya? L'independentisme català, l'ascens de l'extrema dreta a Espanya, la fragmentació política, l'auge del moviment feminista, o els discursos xenòfobs, entre altres factors, plantegen el repte de la polarització social i la convivència. A més, la multiplicació de falsos rumors i *fake news* que promouen el discurs de l'odi obliguen a tenir un discurs crític, atrevir-se a contraargumentar, atrevint-se a abordar temes controvertits.

Segons la imatge 5.1, els principals temes de preocupació de l'opinió pública catalana són les relacions Catalunya-Espanya (que preocupa al 43 % de la població enquestada), la insatisfacció amb la política (36,9 %), l'atur i la precarietat laboral (25,3 %), i, en menor grau el funcionament de l'economia (14,1 %) i la sanitat (11,8 %). Altres qüestions que estan al debat públic com la immigració, l'accés a l'habitatge, la inseguretat ciutadana o la manca de llibertats preocupen menys a la població enquestada (7,2%, 7,1%, 6,9% i 3,7% respectivament).

Imatges 5.1. Principals temes de preocupació de l'opinió pública a Catalunya (2019).
 Font: Baròmetre d'Opinió Política. Desembre de 2019. p. 9.

D'acord amb aquests temes de preocupació, en aquesta càpsula es tractarà el conflicte Catalunya-Espanya, reflexionant sobre els principals reptes que planteja, com són la polarització, el diàleg, i l'ús de l'acció noviolenta.

CONFLICTE I POLARITZACIÓ A CATALUNYA

Cada vegada hi ha més veus que adverteixen que el conflicte a Catalunya hi és per quedar-se i que va per llarg. Moltes veus demanen diàleg polític amb el govern, però també com a part de la ciutadania tenim accions al nostre abast per assumir la nostra part de responsabilitat.

Actualment el conflicte a Catalunya està molt lluny de poder considerar-se un conflicte violent. La majoria de centres de recerca el consideren un conflicte sociopolític de baixa intensitat. L'International Crisis Group, per exemple, un centre de referència internacional pel seguiment mes a mes de tensions i conflictes arreu del món, considera la situació de conflicte Catalunya-Espanya de baixa intensitat, inclòs el mes d'octubre de 2019, quan va sorgir la sentència pels presos i les protestes arrel d'aquesta.

Des de la teoria dels conflictes es reconeix que, quan hi ha una part que té menys poder de negociació que l'altra, aquesta ha de fer accions de pressió perquè es reconeguin les seves demandes com a legítimes. Aquestes accions de pressió poden incloure un munt d'accions de més a menys pacífiques (manifestacions al carrer, actes simbòlics, vagues, o fins i tot boicots, sabotatges, etc.) (Sharp, 1973). Alhora, qualsevol acció de pressió, sigui protagonitzada per persones defensores o detractores de l'opció independentista, i fins i tot si són noviolentes, comporten en si un risc de polarització social i política.

S'entén per **polarització** un procés social de distanciament de pols oposats entre "nosaltres" i "ells". Implica una construcció mental de la imatge que em faig de l'altre. (Escola de Cultura de Pau)

Els estudis sobre polarització –igual que els estudis sobre conflicte– consideren que un cert grau de polarització és positiu perquè permet assolir canvis socials. La polarització, però, és un fenomen social més ampli que els conflictes, perquè acaba obligant a posicionar-se a persones que volen mantenir-se al marge d'un conflicte i per tant implica majors riscos.

Actualment, el grau de polarització a Catalunya és moderat però la tendència és a empitjorar. Un estudi d'*El Periódico* xifrava, a l'octubre

del 2018, que un 58,8 % de la població se sent còmoda parlant del debat independentista, enfront d'un 38,8 % de persones que no se senten còmodes. Tot i que l'evolució d'aquest fenomen segueix una tendència continuada cap a una menor predisposició a parlar, un 58,8% (predisposició del 71,5 % per part de persones amb sensibilitat independentista de Catalunya, i del 47,5 % per part de persones amb sensibilitat no independentista) no és un percentatge catastròfic.

La utilització de símbols a banda i banda (banderes i llaços grocs als espais públics), l'ús continuat de certes paraules ("traïdors", "trinxeres", "fatxes", "equidistant", etc.) o les ferotges crítiques a personatges públics per banda i banda a les xarxes socials són alguns dels indicadors del nivell de tensió que es pateix.

NOVIOLÈNCIA

El conflicte Catalunya-Espanya també suposa reptes relatius a l'estratègia social. No són poques les organitzacions –sobretot les més posicionades respecte del conflicte– que apel·len a la mobilització ciutadana. I tot i que se senten veus a banda i banda a favor dels mitjans violents, l'aposta pels noviolents és de moment majoritària. És útil l'acció noviolenta?

“La **noviolència** (en una paraula) es dona quan actuo per a acabar amb la violència d'altres. **Noviolència** és una traducció del terme que va conceptualitzar Gandhi, *ahimsa*, que combina les idees de pacifisme i d'acció. La *noviolència* no només rebutja la violència, sinó que a més promou una actitud activa pel canvi de les violències interiors de les persones i de les estructures violentes de la societat”. (Barbeito, 2017: 147)

Molts teòrics i estratègics argumenten la utilitat de la violència per aconseguir canvis socials. Són posicionaments que s'han defensat tant des de la dreta com des de l'esquerra, tant des dels estats (Clausewitz, Huntington) com de grups insurgents (Mao, Guevara).

D'entre els principals autors que han reflexionat sobre l'acció noviolenta, alguns (Sharp, Chenoweth) argumenten que s'ha de fer servir la noviolència perquè, per actors amb menys poder, és l'estratègia que millor funciona (**noviolència pragmàtica**), mentre que d'altres (Thoreau, Gandhi, Arias, Xirinacs) consideren que l'estratègia no pot ser una altra que la noviolenta, perquè el recurs a la violència és il·legítim i embruta la causa perseguida (**noviolència ètica**) (Boserup i Mack, 2001). La

noviolència ètica es basa en la concepció del conflicte com un fet positiu, que reconeix la legitimitat dels valors i necessitats de l'Altre.

Perspectiva intercultural en la noviolència

De la mateixa manera que la pau no s'entén de la mateixa manera a l'orient (més èmfasi en la dimensió personal de la pau) que a l'occident (més èmfasi en la dimensió social de la pau) que en les cultures indígenes (més èmfasi en la cura de la natura), la noviolència també s'entén de forma diferent en funció de les cultures.

A grans trets, la noviolència segons la concepció occidental s'entén com un procés de canvi social que porta a l'emancipació política (moltes vegades aplicada i investigada en contextos de caiguda d'un règim dictatorial).

La noviolència inspirada en el budisme, l'hinduisme i el jainisme posa molt més èmfasi en la cerca de la veritat en la relació amb l'altre (la *satyagraha* implica la cerca de la justícia en la causa i la predisposició a canviar d'opinió si els arguments de l'Altre són justos). La visió de Gandhi també implica un canvi de model a tots els nivells de la societat (no només polític, sinó també econòmic i social: *sarvodaya*, cerca del benestar de tothom), coherent amb un esperit de la noviolència enfocat a les persones.

Tenint en compte aquesta distinció intercultural, es pot comprendre la diferència de conceptes que en el context català s'han utilitzat com a sinònims. La noviolència és un concepte molt ampli que recull una gran quantitat d'estratègies (Gene Sharp identifica tres mètodes d'acció no violenta: la persuasió i la protesta, la no cooperació i la intervenció no violentes) i de tàctiques (Sharp en va comptabilitzat 198 el 1973). Així es pot entendre que la no cooperació i la desobediència civil són algunes de les formes d'acció de la noviolència, però no pas les úniques.

La **desobediència civil** és una forma organitzada, pública i col·lectiva de no acatar i de protestar contra una llei que es considera injusta amb l'objectiu de tombar o de fer modificar aquesta llei en concret.

La desobediència civil va ser teoritzada per primera vegada per Henry Thoreau al s. XIX, arran de les seves accions en contra que els seus impostos servissin per a finançar la guerra dels EUA contra Mèxic i en contra de les lleis que legalitzaven l'esclavatge al seu país.

No cooperació: Conjunt de mesures socials, econòmiques i polítiques planificades (vagues, boicots, etc.) per a debilitar les bases de poder d'un estat.

Una de les principals diferències entre la desobediència civil i la no cooperació, doncs, és que la desobediència civil es focalitza en una llei en concret d'un estat, mentre que la no cooperació es dirigeix contra un estat en general. La no cooperació pot ser un acte encobert (tortuguisme,¹ petits sabotatges encoberts...), mentre que les accions de desobediència civil són públiques.

¹ El *tortuguisme* és una forma de vaga discreta en la qual es fingeix fer la feina i cooperar amb les autoritats, però on es fa el mínim possible, amb l'objectiu de posar traves al sistema econòmic.

Perspectiva de gènere en la noviolència

La majoria d'autors noviolents fan ressaltar la necessitat de sacrifici i de patiment en l'acció noviolenta. Així, són nombrosos els referents de lluites noviolentes on part de les accions noviolentes consistien en masses de persones rebent mastegots de repressió policial.

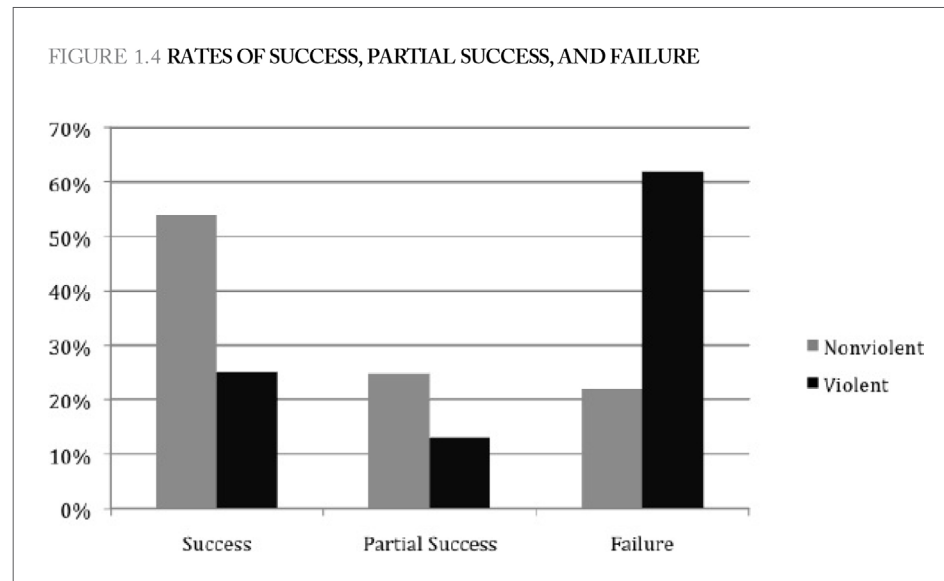
La (re)visió feminista de la noviolència, però, rebutja el patiment innecessari. Partint de l'anàlisi que el món implica suficient violència per a autoinfligir-se'n més, es desmarca de les formes de noviolència que busquen exposar el propi cos a la violència. Com afirmen les dones del Grup d'estudi sobre feminisme i noviolència, "nosaltres també estem disposades a patir, però no busquem el patiment com un fet valuós en si mateix" (2017:53).

Existeixen pocs estudis comparatius sobre l'efectivitat de la noviolència, però el grau d'autosacrifici no sol ser una variable tinguda en compte. El principal estudi sobre l'efectivitat de la violència o la noviolència, realitzat per les autores Chenoweth i Stephan, arriba a resultats que aporten conclusions a favor de la noviolència: El seu estudi analitza l'efectivitat de 323 campanyes violentes i noviolentes succeïdes entre els anys 1900 i 2006 amb l'objectiu de canviar de règim o de canvi territorial (antiocupació o secessió). Segons les investigadores, de les campanyes estudiades violentes, un 60 % van ser un fracàs i una mica més del 20 % van ser un èxit. De les campanyes noviolentes estudiades, més d'un 50 % van ser un èxit, i un 20 % un fracàs.

Segons les autores, els principals motius pels quals les mobilitzacions noviolentes són més efectives que les violentes són que les noviolentes tenen una capacitat de mobilització més alta que les violentes (3,5 %

de la població d'un país de mitjana). També hi té a veure el fet que les accions noviolentes són més proclius a dividir un règim, mentre que l'acció violenta sol unir un règim davant dels atacs.

Imatge 5.2.
Efectivitat de les campanyes
noviolentes i violentes (1900-
2006).
Font: [Chenoweth i Stephan,](#)
[2011:24.](#)

Encara que es doni per bo aquest estudi i s'accepti que la noviolència és una estratègia més efectiva que la violència, hi ha alguns reptes que no són fàcilment resolubles, com establir el líndars del que és noviolència/violència, o com la gestió d'emocions.

Donat que tota acció (tallada de carreteres, vagues, sabotatges) comporta un cert grau de violència per a les altres persones, no és fàcil identificar quin és el límit acceptable de mètodes (no)violents. A Catalunya, alguns exemples recents com la protesta Holi Fest contra els mossos al setembre de 2018, o els aldarulls amb crema de contenidors a la setmana posterior a la sentència dels presos a l'octubre de 2019, van posar a debat el que es considera violència i el que no.

Donat que el líndar del que es considera violent per als altres pot ser diferent per a cada persona i per a cada moviment, i que les accions al carrer poden portar a situacions de descontrol, és important que cada organització i cada persona arribi a consensos de quins són aquests límits assumibles o no.

D'altra banda, també cal tenir en compte que les situacions de conflicte solen portar a moments de desbordament emocional, frustracions, etc., i que en aquests contextos és especialment difícil apel·lar a la noviolència. Per això, de nou, cal reconèixer les emocions i els límits personals, i preparar-se emocionalment i en grup.

DIÀLEGS CONTROVERTITS

Moltes veus reclamen el diàleg per a resoldre la qüestió catalana. En efecte, el diàleg i la negociació són mitjans ben importants per a la resolució de conflictes. Per un diàleg, però, no tot s'hi val. A l'hora de dialogar, la peça principal és l'escolta –molt més que la parla– i una escolta predisposada a comprendre l'Altre.

En efecte, el diàleg ben entès és diferent d'un debat. Mentre que en un debat els participants aspiren a demostrar que tenen la raó, argumentar bé, convèncer l'altre i guanyar el debat, en un diàleg els objectius són ben diferents: el diàleg pretén ampliar els punts de vista, construir pensament i comprendre l'Altre (Caireta i Barbeito, 2019: 8):

Entenem el **debat** com aquella conversa o discussió entre dues persones o grups amb argumentacions diferents, sovint percebudes com a oposades, amb intenció de reafirmar el propi posicionament i convèncer l'altre (estructura competitiva).

El **diàleg** és aquella conversa o discussió entre dues persones o grups amb argumentacions diferents, reconeixent la legitimitat de les opinions de l'Altre des de l'escolta, l'empatia i la predisposició a enriquir la meua opinió amb les aportacions d'aquest Altre (estructura cooperativa).

Els diàlegs es poden donar a nivell polític (sovint a nivell polític implica, a més del diàleg, una negociació), però també a nivell social. Aquest segon nivell més comunitari (barris, organitzacions, sindicats, institucions educatives, empreses, etc.) és essencial en qüestions que polaritzen la societat.

Per aprofundir-hi...

Per saber-ne més sobre com tractar temes controvertits i conèixer activitats per a dialogar, consulteu

[Discrepància benvinguda. Guia pedagògica per al diàleg controvertit a l'aula.](#)

La disposició a un diàleg veritable requereix una suma d'actituds d'obertura. Herbolzheimer recomana practicar la curiositat, el respecte i l'autocrítica: "Si tenim curiositat per entendre com pensa l'altre, si tenim respecte per les persones més enllà de les seves idees i si mantenim una actitud d'autocrítica o de reflexió crítica per no caure en el parany de creure que tenim la veritat absoluta, ens ajudarà molt perquè, com a societat, sapiguem conviure amb el conflicte, la divergència i, fins i tot, amb la polarització sense fer-nos mal." (Herbolzheimer, 2019)

Més específic sobre el procés de diàleg en sí, Caireta i Barbeito (2019:20-23) alerten dels biaixos que ens poden afectar en una discussió sobre temes controvertits o polaritzadors, com identificar-los, i com neutralitzar-los.

Biaix cognitiu	Com es manifesta el biaix?	Com contrarestar el biaix?
<p>Biaix de confirmació: Tendència a posar una atenció, una interpretació, una memòria i una atribució selectiva dels fets, que reforcen allò que ja pensem d'entrada.</p>	<p>Expressions com: "cada vegada estic més convençut que...", "Com més voltes hi dono, més penso que...".</p>	<p>— Preguntar "quines idees noves heu après?", "què us ha sorprès del que s'ha dit al debat?" — Fer activitats que obliguin a argumentar la posició contrària al que es pensa.</p>
<p>Biaix de realisme naïf: Tendència a creure que la nostra visió del món és objectiva, mentre que les persones que tenen opinions diferents a les nostres ho fan perquè estan mal informades, manipulades, són irracionals o esbiaixades.</p>	<p>Expressions com: "No tens raó, el que és veritat és", o "jo tinc raó". "Els altres estan manipulats".</p>	<p>— Fer notar que tots els mitjans de comunicació tenen una línia editorial i defensen uns valors determinats. — Fer ressaltar que, com a mínim en ciències socials, no existeixen realitats absolutes sinó percepcions de diferents factors.</p>
<p>Error d'atribució grupal (o estereotips): Tendència a creure que les característiques d'una persona són extensibles al grup al qual pertany, o que la decisió d'un grup reflecteix les preferències de totes les persones del grup.</p>	<p>— Estereotipa les opinions o els actes d'altres persones o grups: "els llatins...", "els pobres...", "els polítics...". — Considera poc o gens la diversitat d'opinions dins de l'altre grup.</p>	<p>— Fer notar que s'estan utilitzant generalitzacions simplificadores. · Preguntar si aquestes afirmacions són vàlides per tothom. — Demanar a persones dels grups als quals s'està fent referència si ho veuen de la mateixa manera.</p>
<p>Favoritisme intragrupal: Tendència a ser més comprensiu amb els motius dels membres d'un mateix grup que amb les persones d'un altre grup.</p>	<p>— Expressió de judicis de valor amb menyspreu sobre el que diuen o fan els altres. — Expressió d'empatia envers el propi grup. "això ha estat perquè... (motiu comprensiu)".</p>	<p>— Fer notar que no s'està aplicant el mateix barem per valorar les actuacions d'uns i altres. — Demanar empatia envers els altres. — Fer activitats amb rols on es defensin opinions que no són pròpies.</p>

Imatge 5.3.

Indicis de biaixos i mesures per a contrarestar-los en un debat o diàleg.

Font: Adaptat de Caireta i Barbeito, 2019: 20-23

Biaix cognitiu	Com es manifesta el biaix?	Com contrarestar el biaix?
<p>Biaix de d'avaluació reactiva: Tendència a no considerar o menysprear una opció pel fet d'haver estat proposada per un antagonista.</p>	<p>— Menyspreu a les opinions dels que percebo com els Altres. — No receptivitat, tancament quan parla l'altre (creuar els braços, no mirar a la cara, etc.). — Interrompre, fer soroll, insultar o prohibir parlar a les persones amb opinió contrària.</p>	<p>— Preguntar quines idees de l'altre us han convençut més. — Valorar la qualitat de l'escolta que fem.</p>
<p>Biaix d'autoritat: Tendència a atorgar una major credibilitat a l'opinió i arguments de persones que tenen una major autoritat, un major poder, un major rang.</p>	<p>— No qüestionar, o qüestionar menys, les persones amb més autoritat dins del grup.</p>	<p>— Fer parlar primer les persones amb menys poder dins del grup. — Fer notar per quins temes cada persona té més o menys legitimitat per opinar.</p>
<p>Efecte d'arrossegament: Tendència a deixar-se influenciar pel que diu la majoria.</p>	<p>— No es qüestiona el que diu la majoria. — Infrarepresentació de l'opinió dels grups majoritaris.</p>	<p>— Qüestionar totes les intervencions per igual, incloses les majoritàries. — Reconèixer la "saviesa de les minories" com a principi. — Assegurar-se que les opinions minoritàries tenen cabuda.</p>
<p>Biaix de fals consens: Tendència a sobreestimar quanta gent comparteix les nostres pròpies opinions, valors, creences, hàbits i costums.</p>	<p>— Expressions com: "tothom sap que...", "la majoria de gent pensa que...". — Utilitza un mode col·lectiu "nosaltres" en comptes de "jo" per atorgar-se més raó. — Simplifica els posicionaments.</p>	<p>— Parlar en primera persona. — Remarcar els matisos dins de les posicions majoritàries.</p>

Promoure el diàleg –més que no pas el debat– és una condició necessària per a preservar un grau suficient de convivència, malgrat la polarització, sigui del caire que sigui. Tot i així, tenir una actitud dialogant en un context polaritzat pot no ser suficient, i requerir de més accions de reconstrucció del teixit social.

Així, pel que fa a la situació de conflicte a Catalunya, és important valorar quin és el propi rol en la polarització, i quin rol es vol tenir en l'eix polaritzador (per a fer visible un problema), tot valorant com afecta la convivència entre persones i col·lectius diferents. Valorar, també, quines accions es volen emprendre i quins límits de noviolència/violència es respectaran, i vetllar per dialogar amb persones d'opinions diferents en el conflicte.

ACTIVITAT D'AUTOAPRENTATGE

1. Després de mirar aquests dos vídeos, argumenta què és per tu la noviolència i en quines accions concretes posaries el teu límit personal (quin grau de coerció-violència estaries disposat/da a infligir sobre l'altre):

- Vídeo del periodista Albert Lloreta “Sobre la violència i el Tsunami democràtic (per a gent preocupada)”.
- Vídeo “Què és no-violència i què no és violència en la causa justa de Catalunya” (minuts 17:25 a 34:20).

2. Activitat d'empatia: Pensa en un posicionament bastant oposat al teu en el conflicte català, informa't dels seus arguments (parlant amb persones d'aquest posicionament, llegint premsa afina, etc.) i escriu una pàgina explicant el seu posicionament.

Un cop fet, rellegeix el teu escrit i revisa si l'escrit conté judicis de valor envers el posicionament de l'Altre i si creus que has aconseguit fer un exercici d'empatia prou sincer.

QUÈ POTS FER-HI TU?

Per tal d'esdevenir un agent de pau en el conflicte Catalunya-Espanya, pots muntar algunes d'aquestes accions:

Empatitza amb l'Altre

Un requisit per a poder resoldre un conflicte com el que s'ha tractat aquí és reconèixer que les parts en conflicte i els seus projectes polítics són legítims, i mirar de comprendre quines són les necessitats de l'altre.

Humanitzar l'Altre, reconèixer les seves emocions i mirar de comprendre les pors i les necessitats de les altres persones és un primer pas important per a la comprensió en un conflicte.

Organitza una activitat de diàleg al teu voltant

Reclamar a la classe política que dialogui és important, però no exclou que, com a societat, també ens responsabilitzem de promoure el diàleg social.

Agrupa una desena d'amics i coneguts amb posicionaments diferents respecte del conflicte Catalunya-Espanya, i convida'ls a una activitat de diàleg.

Si vols fer que l'activitat sigui segura i promogui l'empatia, pots convidar a fer una ronda de sentiments, on cada participant expliqui les seves emocions en el conflicte, explicant quins impactes positius o negatius ha tingut el conflicte sobre ell/a.

Forma't en noviolència

Si vols promoure protestes noviolentes, forma't abans, personalment i amb el teu grup d'afinitat.

Trobaràs cursos de formació a En Peu de Pau o a [Lluita Noviolenta](#).

BIBLIOGRAFIA

Barbeito, Cécile (2017). *122 acciones fáciles (y difíciles) para la paz*. Madrid: Catarata.

Boserup, Anders i Mack, Andrew (2001). *Guerra sin armas. La noviolencia en la defensa nacional*. Madrid: Catarata.

Caireta, Marina; Barbeito, Cécile (2019). *Discrepància benvinguda. Guia pedagògica per al diàleg controvertit a l'aula*. Bellaterra: Escola de Cultura de Pau.

Chenoweth, Erika i Stephan, Maria J. (2011). *Why Civil Resistance Works. The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*. Nova York: Columbia University Press.

Grup d'Estudi sobre Feminisme i Noviolència (2017). *Lliguem caps: feminisme i noviolència*. Barcelona: Institut Català Internacional per la Pau.

Sharp, Gene (1973). *198 Methods of Nonviolent Action*. Boston: Albert Einstein Institution.

Sharp, Gene (2014). *De la dictadura a la democràcia, un marc conceptual per a l'alliberament*. Barcelona: Institut Català Internacional per la Pau.

"La fractura se consolida". *El Periódico*, 30 d'octubre de 2018.

"El conflicte ve de lluny i va per llarg i com a societat hem d'aprendre a conviure-hi sense fer nos mal". Entrevista a Kristian Herbolzheimer per Siscu Baiges, 23 de juliol de 2019, a *Catalunya Plural*.

ALTRES RECURSOS D'INTERÈS

Sobre diàleg:

Kialo: Web per a facilitar diàlegs sobre temes controvertits, que permet visualitzar de forma gràfica els diferents arguments. Alguns debats com aquest fan referència a Catalunya.

Sobre noviolència:

Lluita Noviolenta: Web amb nombrosos recursos (inclosa informació sobre cursos de formació) per a formar-se en acció noviolenta, i força informació sobre l'aportació de Lluís Maria Xirinacs.

Mou la Noviolència: Càpsules divulgatives d'animació per conèixer i difondre arguments a favor de la noviolència.

Noviolència: Recull d'experiències i publicacions sobre noviolència, amb èmfasi a autors i experiències de l'Estat espanyol.

